

KOULUMUISTOJA KUUDEN VUOSIKYMMENEN TAKAA.

A. J. Tarjanne.

Koulumuistot ovat hyvin henkilökohtaisia; oma itse muodostaa sen keskustan, jonka ympäri kaikki muistot kiertyvät. Kuutisen vuosikymmenen takaisista hajanaisista lapsuuden muistoista on myöskin vaikea luoda mitään yksijaksoisia ajan ja olojen kuvia. Senkin uhalla, että oma vähäpätöinen minä tulee liiaksi etualalle, täytyy tyytyä sentapaisiin muistelmiin sekä toivoa, että nekin sellaisinaan, yksityisinä tapauksina, kuvastavat silloista aikaa ja valaisevat nykypolvelle silloisia kouluoloja.

Jyväskylän lyseo, maan ensimmäinen yliopistoon johtava suomenkielinen oppikoulu, sehän se on ollut minunkin kouluni säännölliset kahdeksan vuotta, lv. 1876—1884. Sitä ennen olin ollut yhden lukuvuoden Jyväskylän ala-alkeiskoulun eli Lindbohmin koulun oppilaana. Lyseo sai siihen aikaan oppilaansa eri osista maata, hyvinkin pitkien matkojen takaa. Niinpä esim. Joensuusta tuli joka syksy muutamia oppilaita V:lle luokalle. Meillä Virtain pojilla oli koulumatkaa kesäkelillä Ähtärin ja Keuruun kautta yli 16 penikulmaa; talvitiet Pihlajaveden kautta lyhensivät matkaa noin kolmella penikulmalla. Syksyisin tavallisesti saatettiin meitä omalla hevosella yhden päivän matka, Ähtärin ja Keuruun rajamaille Välkyn majataloon, josta jatkettiin matkaa kyytihevosella seuraavana aamuna klo 4:ltä, jotta ennätettiin iltaan kymmenen penikulman matka Jyväskylään. — Näiltä matkoilta jäivät majatalot ja jotkut hevosetkin ainaiseksi

muistiini. — Joululomalle noudettiin tavallisesti Jyväskylästä saakka omalla hevosella, siinä kun samalla tuotiin koulukaupunkiin ruokatarpeita talven varalle; yöspito suoritettiin näet osittain luonnontuotteissa osittain näiden myöntihinnoilla. Pääsiäisloma oli oltava Jyväskylässä.

Vieraspaikkakuntalaisia koulupoikia asui milloin useampia täysihoidossa tunnetuissa, koululaisia pitävissä perheissä, milloin harvempia tahi yksitellenkin varsin vaatimattomissa oloissa. Viimemainituilla oli useimmiten kotoa tuotua kiviä ruokaa ja saivat isäntäväeltään vain jotain keittoruokaa, joten kuukausimaksu saattoi supistua varsin vähään. Ensimmäisen lukukauteni, sl. 1875, asuin lyseon kolmasluokkalaisen veljeni kanssa — nyt jo vainaja — sukulaisperheessä, seminaarinlehtori Wallinilla, mutta seuraavan kevätlukukauden asuimme oloissa, joita jäljestäpäin olen suuresti ihmeteltyt. Asuimme erään leskivaimon hoidossa, aivan hökkelimäisessä matalassa rakennuksessa: eukko kahden poikansa kanssa suuressa pirtissä, johon ovi tuli kylmältä kuisiltalta ja jonka nurkitse kuljimme aivan pieneen kamariimme, jonka permanto oli luisu, toinen puoli huomattavasti korkeammalla kuin toinen. Samanen emäntämme meni myöhemmin naimisiin lyseon muistojulkaisuissa usein mainitun koulunvahtimestarin Vidlundin kanssa ja vanhempi poika oli sama ontuva Janne, josta julkaisussa myöskin paljon puhutaan. Meidän huoneemme oli varmaan vetoinen ja kylmä — lieneekö rakennuksella ollut mitään kivijalkaakaan — mutta siellä vain 9-vuotiaskin tuli toimeen ilman lähempää omaisten hoivaa. Terveys oli varmaan hyvä ja karaistunut. Sen todisteeksi voinen mainita, että minulla on tallella kaikki koulutodistukseni — paitsi Lindbohmin koulun päästötodistus, joka jäi lyseoon ja lyseon päästötodistus yliopistoon — ja näiden mukaan olen koko kouluajanani ollut poissa koulusta vain kolme tuntia V:n luokan kevätlukukaudella; ne olivat lukukauden ensimmäisen päivän aamutunnit: joululomalta tullessamme olimme myöhästyneet pyryn ja huonon kelin takia.

Kolme ensimmäistä lyseovuottani asuimme sitten eri paikoissa. Kesällä 1879 rakennutti lehtori Wallin oman talon Mäkmatille, sittemmin lehtori Wegeliuksen talo, myöhemmin palanut. Talon yläkerrassa sain siitä alkaen asua hyvässä hoidossa kouluaikani viisi viimeistä vuotta, seuranani talon oma in varttuvain nuorten lisäksi parin vuoden aikana veljeni ja Ruuti Erkko eli Elias Erkko, jota nimeä hän myöhemmin halusi käyttää, hän, jonka »Se kolmas» jo nuorena »painoi etelän multahan».

Lyseo toimi koulunkäyntini alkuvuosina nykyisessä apteekkitalossa torin varrella. Apteekkihuoneisto oli silloinkin nykyisellä paikallaan, ja rakennuksen toisessa päässä sijaitsevan eteisen kohdalta jatkui vinkkelirakennus, jossa oli ensin suuri rukous- ja voimistelusal (myöhemmin purettu) sekä sitten kolme luokkahuonetta ja vahtimestarin asunto. V. 1881 — eikä 1882, kuten lyseon juhlaulkaisussa mainitaan — siirtyi lyseo entiseen naisseminaarin, nykyiseen kuuromykkäinkoulun huoneistoon. Lisärakennus pihamaalla — juhlasali ja luokkahuone — valmistui vasta 1882.

Koulua käytiin Lindbohmin koulussa klo 9—12 ja 3—5, keskiviikko- ja lauantai-iltapäivät vapaita, lyseossa eli »sisosa koulussa» klo 9—12 ja 4—6, keskiviikko-iltapäivä vapaa. Vapaaehtoisen aineen, ranskan kielen, tunnit olivat joko klo 8—9 tahi 12—1. Voimistelutunnit olivat alku aikoina klo 12:lta, mutta rajoittui tunti tavallisesti 15 minuuttiin. Voimistelun opetus oli milloin minkin opettajan käsissä, huonossa hoidossa aina vuoteen 1881, jolloin saatiin asian tuntija-opettaja, lehtori Alm, joten kolmen vuoden aikana jouduin saamaan kunnollista ja innostavaa voimistelun ohjausta.

Lähes koko koulu aikani oli koulussa seitsemän luokkaa, vaikka VII luokka olikin kaksivuotinen: ala- ja yläosasto. Elokuussa 1883 julkaistiin asetus, jonka mukaan lyseoiden tuli olla 8:luokkaisia. Siten meidän luokka, joka edellisenä lukuvuonna oli VII luokan alaosastona työskennellyt yhdessä yläosaston kanssa ja keväällä siirretty yläosastoksi,

julistettiin syksyllä VIII luokaksi ja olimme siis siten ensimmäisiä VIII-luokkalaisia.

Luokassa istuttiin siihen aikaan etevämyysjärjestyksessä, ensimmäiset oppilaat eturivissä. Järjestyksen määräsi käytöksen, ahkeruuden ja tarkkaavaisuuden sekä edistyksen keskiarvon yhteinen summa. Joulutodistuksessa mainittiin kuinka monenneksi jäi luokalle, ja keväällä luokalta suoraan päässeen oppilaan todistuksessa tiedoitettiin, kuinka monentena asianomainen siirrettiin seuraavalle luokalle. Luokalle jääneet istuivat syyslukukauden edessä, mutta alenivat tavallisesti kevätlukukaudeksi. Primus kuitenkin joskus pysytettiin kunniapaikallaan, jos hän oli tunnettu siivoksi ja ahkeraksi. Todistukset mainittuine tiedoituksineen luettiin julki lukukauden päättäjäsissä koko koululle.

Ylimmän luokan oppilaat olivat oikeutetut valvomaan järjestystä ja hiljaisuutta eritoten rukoussalissa, kun luokat omiin ryhmiinsä kokoontuneina odottivat opettajien saapumista. Joku komennushaluinen nuorukainen kulki ympäri ja saattoi käyttää kovaakin komennusta sekä asettaa vallattoman pojan seisomaan erilleen luokasta. Joskus vaadittiin tottelematon alaluokkalainen VII luokalle saamaan vähän tuntua rottingista. Muuan vanhempi veli käytti tällaista kurinpitoa nuorempaa veljeäänkin kohtaan, mutta tämä pahaa aavistaen oli vaatteiden alle sovitetulla pahvilla suojanut itseään pahimmilta lyönneiltä. Tällainen järjestyksenpito oli jo minun viimeisinä kouluvuosinani supistunut varsin vähään.

Muutamista opettajista jokunen muistopiirre!

Lyseon rehtorina oli koko kouluaikani Karl Henrik Kahelin, joka herttaisuudella ja hyväntahtoisuudella huolehti koulunsa ja oppilaittensa hyvästä. Hän opetti yläluokilla matematiikkaa innolla ja voimalla: nopeat selostukset taululla panivat useinkin jäniksenkypälät ja liitupalaset lentämään. Asia oli saatava selväksi heikoimmallekin matemaatikolle. Saattoipa kuulla opettajan, niskahaiveniaan sivellen ja tuskitellen, huudahtavan: »Huono olet, Kahelin, et saa poikia

oppimaan, et saal» Se käsitys olikin yleinen, että aika kului heikompien oppilaiden opastamiseen eivätkä etevämmät ennättäneet saada opetuksesta tarpeellista osuuttaan. Mitään laskukokeita ei pidetty ja kotilaskuista kysyttiin vain tulokset, joten ei saatu kokemusta laskuratkaisujen puhtaaksikirjoittamisesta. Niinpä sitten ylioppilaskirjoituksissa meni paljon aikaa laskujen puhtaaksikirjoittamiseen, kun oli harkittava, mitä välilaskuja mahdollisesti oli otettava mukaan.

Historian opettaja, lehtori Emil Fredrik Maconi oli hauska aineensa esittäjä. Hänen opetuksensa oli pääasiallisesti kertomista, jota tarkkaavaisuudella seurattiin, olkoonpa että sitä häiritsi virheellinen suomen kieli, jota usein oppilaiden kesken matkittiin, esim. »koko maailma kummitteli häntä» Opettajan ankarat vaatimukset kohdistuivat pääasiallisesti vain nimiin ja vuosilukuihin: kulloinkin kuulusteltavana olevan oppilaan tuli vain osata sovittaa asianmukaiset nimet ja vuosiluvut opettajan mielenkiintoiseen selostukseen. Seuraus olikin, että ylioppilastutkinto sujui tältä osalta odottamattoman huonosti. Vaikka meistä useatkin olivat hyvin lukeneet opettajamme vaatimukset ja saaneet kympit päästötodistuksiinsa, niin mykistyimme prof. Schybergsonin sellaisten kysymysten edessä kuin esim. »Mitä luonteen eroavaisuuksia esiintyy Tiberius ja Cajus Graccuksessa?» Saimme tyytyä neljään ääneen kuudesta, paitsi yksi lienee saanut viisi, hän kun keksi ryhtyä monisanaisesti selostamaan joi-tain sotatapahtumia.

Pelätty mutta samalla arvossa pidetty oli saksan ja ranskan kielen vaativa ja ankara opettaja Richard Engelbrekt Hirn. Hänestä on juhlaulkaisussa paljonkin kuvaavia kas-kuja. Hänen tuntinsa olivat täsmällisesti samanlaisia kukin, kullakin tehtävällä määrätty aikansa. Eri luokilla oli jonkin-verran eroavaisuuksia. Tehtyään merkinnät päiväkirjaan hän läksi kävelemään edestakaisin luokan sivustalla ja kohta katederista laskeutuessaan hän aukasi kirjan, jossa sormi oli läksyn kohdalla, ja alkoi sanojen ja niiden johdannaisten tiukan kyselyn. Jos joku oppilas oli ollut edellisen tunnin

poissa, sai hän olla varma, että läksyn sanojen ohella kuu-
lusteltiin häneltä joku uusi sana edellisestäkin läksystä.
Kun opettaja sitten sanoi »Jos!» ja mainitsi oppilaan nimen,
merkitsi se samaa kuin »Kirjat auki ja ala kääntää!» Sana-
varastoa saimme ja opimme ymmärtämään tekstiä, mikä oli
eduksi yliopistoluvuille. Mutta mitään puheharjoituksia ei
ollut, ja yläluokkain käännösharjoitukset suomesta saksaksi
valmisti opettaja hyvin tarkkaan, joten ne osattiin melkein
ulkoa. Käytännöllistä puhetaitoa tuskin nekään edistivät.

Kun syksyllä 1882 valmistui VII luokan molemmille osas-
toille yhteinen uusi luokkahuone ja siihen uudet pulpetit ja
tuolit, erosivat nämä irtonaiset tuolit vanhoista siinä, ettei
tuolien jalkojen alle ollut liitetty mitään yhdistäviä puupie-
noja, kuten vanhoissa tuoleissa oli. Kun oppilaat, opettajan
luokkaan tullessa, nousivat seisomaan, sujuivat vanhat tuo-
lit miltei äänettömästi taaksepäin, mutta uudet tuolit piti-
vät aika jyrynän. Maisteri Hirn epäili tätä jyrynää mielen-
osoitukseksi ja muuan oppitunti alkoi tavallisuudesta poike-
ten lyhyellä ankaralla puheella. Käveltyään mitään puhu-
matta pari kertaa edestakaisin, mikä kohta herätti epäilyä
mitä tuleman pitää, hän alkoi: »Tällä luokalla on yksi hävy-
tön tapa: joka kerta kun minä tulen luokkaan, jyristätte
te tuolianne ja pidätte sopimatonta melua». Sisältipä puhe
uhkauksenkin yläosastolaisille, viittauksen heidän edessä ole-
viin tentteihinsä: »tulee se minunkin vuoroni, kun tässä joku
aika eletään«, kuuluivat sanat. Tunti kului odottamattoman
ja ainutlaatuisen puheen jälkeen säännöllisesti. Välitunnilla
kävi pari oppilasta asiaa selittämässä. Maisteri tunnetussa
oikeamielisyydessään ymmärsi ja uskoi kohta asian, ja sillä
se oli sovittu.

Elävänä on muistossani ranskan tentti. Toiset tätä vapaa-
ehtoista ainetta lukeneet kokelaat eivät ennättäneet valmis-
tautua sen tenttiin, joten jouduin siihen yksinäni. Olin ilmoit-
tanut lukeneeni koko lukemiston sanastoineen, vaikka kou-
lussa oli ennätetty läpikäydä verraten pieni osa. Istuimme
yhteisen kirjan ääressä. Ensimmäinen käännöstehtävä annet-

tiin kirjan lopusta. Opettaja käänteli paperiveitsellä esiin merkitsemänsä kohdat, lausuen aina: »Jos tuosta!» Niin mentiin vähitellen lukemiston lopusta alkuun.

Suuresti kunnioitettu oli yläluokkain latinankielen lehtori Henrik Hellgren, korkea- ja jaloaatteinen vanhapoika, joka oli ollut kotiopettajana J. V. Snellmanin perheessä ja lienee sieltä saanut vaikutteita. Juhlajulkaisun muisteluissa mainitaan oppilaiden käyttäneen hänestä minulle aivan tuntema tonta, tosin luonteenomaista »Virtus»-nimeä. Se lienee hänen viimeisiltä vuosiltaan; minun aikamani kutsuttiin häntä aina »Örriksi», jota nimitystä oli käytetty myöskin aikaisemmilta vuosilta periytyneessä hexametrisessä ruotsinkielisessä kuvauksessa opettajista, josta on jäänyt muistiini vain yksi värsy: »Örri slängd i latin och jaktföreningens hjelte». Minun aikamani hänen terveytensä ei enää metsästysmatkoja kestänyt; useinkin saimme latinan tunnille mennä hänen kotiinsa.

V. 1881 — päästyäni VI luokalle — tuli kreikan kieleen, jota oli aloitettu V luokalla, vaativa opettaja, lehtori Kovero. Kurseja jatkettiin ja tehtävien valmistus vaati paljon aikaa, mutta kyllä oli lehtori hyvin iloinen ja tyytyväinen, kun läksyt sujuivat hyvin. Hänkin sairasteli paljon, pelkäsi vilustumista, ja sen johdosta kävimme kreikan tunneilla usein hänen kodissaan. Myöhemmin kävin Jyväskylän matkoilla häntä jonkun kerran tervehtimässä ja hän antoi minulle pitkällä latinankielisellä omistuskirjoituksella varustetun valokuvansa. Muistelen myöskin, miten hän kerran Heinalan kadulla mairitellen tervehti minua sanoilla: »Graecus — non graeculus».

Minun on sivuutettava monet muut opettajat, sekä vakinaiset että lukuisat sijaisopettajat, niin hyvässä muistossa kuin hekin ovat säilyneet. Ehkä kuitenkin vielä joku yksityismuistelmä oppitunneilta.

Olin jo IV luokalla itsekseni opiskellut kreikan kielen kirjaimet sekä lukemaan sisältä kreikankielistä tekstiä. Uskonnon sijaisopettaja pastori, sittemmin sotarovasti Alfons Lönnroth sai kerran aiheen kirjoittaa taululle lauseen:

Ἦ νόμος εἶπω ἅγιος. Minä luonnollisesti halusin näyttää taitoani, viittasin ja sainkin lukea lauseen. Mutta kun opettaja tiedusteli, mitä se on suomeksi (Laki olkoon pyhä!), jäin sanattomaksi.

Meillä oli IV luokalla sijaisopettajana historiassa runoilija Tuokko (Törneros), jolle kurinpito tuotti vaikeuksia: varsinkin kuiskaaminen oli yleistä. Puunilaisotien läksyssä oli lause: »Regulus purjehti Afrikaan». Kun nimen unohtanut kuuli kuiskattavan »Regulus», ehätti hän vastaamaan: »Regulus cristatus purjehti Afrikaan». Olimme näet samaan aikaan eläinopissa lukeneet sennimisestä pikkulinnusta.

Tunnettu luonnonystävä, lehtori A. Th. Böök piirsi kerran nuorena sijaisopettajana mittausoppitunnilla taululle kaksi suunnilleen yhtä suurta kulmaa, toiseen kulmaan pitkät, toiseen lyhyet kyljet, ja kysyi, kumpi kulma oli suurempi. Minun silmissäni pitkäkylinen kulma todella oli suurempi ja vastasin sen mukaisesti. Opettaja selitti kulmien olevan yhtä suuret ja minä olin hiljaisuudessa loukkaantunut, kun opettaja näytti luulevan, että minusta kulman suuruuden määräsi sen kylkien pituus.

Opettajien rouvista, jotka huolehtivat lyseolaisten huveista, avustamisesta ja ulkonaisesta kasvatuksestakin, mainittakoon erikoisesti rouvat Aurora Hirn ja Gustava Gummerus. Heidän järjestämistään huvitilaisuuksista oli huomattavin keväisin toimeenpantu iltama arpajaisineen ylioppilaskokelaiden Helsingin matkan avustamiseksi. Suomalaisuuden ja suomalaisen lyseon suuren suosijan, tohtori Schildtin puoliso kutsui yläluokkalaista V luokasta alkaen nimipäivilleen, Mathildan päiville, maaliskuun 14 päivänä kotiinsa, jossa tarjoilun ja muun ohjelman lisäksi oli myöskin tanssia. Kun olin siellä ensi kerran, ei tanssista tullutkaan mitään: iltaman alkupuolella saapui tieto keisari Aleksanteri II kuolemasta. — Huvimatkoja tansseineen toimeenpanivat yläluokkalaiset omasta aloitteestaan läheiseen maalaistaloon.

Oppilaiden mieliharrastuksista jokunen lyhyt maininta vain.

Huomattavin musikaalinen yritys oli torvisoittokunta, jo-

hon kuului useita meidän luokkalaisia myöhemmin tunnetun musiikkimiehen Emil Forsströmin johdolla.

Koulun lainakirjastoa viljeltiin ahkeraan. Siinä oli runsaasti ruotsinkielisiäkin teoksia, joita ahmin lukea jo alaluokilla. Kodissani olin kuulemalla oppinut ruotsia vähän ymmärtämään, vaikken minä eivätkä minua nuoremmat sisarukset sitä lainkaan puhuneet. Lukemaani en kaikkea ymmärtänyt ja olen usein arvioinut tällaisen huolimattoman lukemisen vaikuttaneen epäedullisesti kehitykseeni.

Suomalaisen teatterin ensimmäinen vierailu Jyväskylässä 70-luvun lopulla innosti meitäkin, alaluokkalaisia, harjoitteluun muutamia seuranäytelmiä, mm. niinkin suuren kappaleen kuin »Maantien varrella».

Urheilua tahi oikeammin ulkoilua harrastettiin innolla. Palloa lyötiin aavalla torilla, jolle vasta keskiluokilla ollessani kirkko rakennettiin. Kelkat olivat talvi-iltoina ahkerassa käytännössä Sparvinin ja Rönnebergin mäissä. Myöskin Mäkmätilta otettiin pitkä luisu poikki kaupungin lasaretin kulman ja Sparvinin mäen kautta jäälle saakka. Tältä reitiltä käännyttiin myöskin joskus mutkitellen olutryin rantaan, jolla matkalla asuintoverini Erkon kelkka kerran siristi kovassa vauhdissa olutryin portin patsaaseen: kelkka meni lysään ja poika sai silmäkulmaansa ammottavan haavan — sai kulkea jonkin aikaa »vanne otsallaan».

Suksimäkinä olivat pääasiallisesti harjun molemmat rinteet ja molemmissa päissä olevat hiekkahaudat. Hyppyrejäkin harrastettiin, mutta toisella tavalla näyttävät pojannaskalit nykyään suksiaan hallitsevan. Varsinainen hiihto jäi mitättömäksi, kun käytännössä oli vain yksi pitkä sauva — tukena mäkilöissä.

Luisteleminen oli hyvin suosittua, syksyisin Köyhänlammin, Tuomiojärven ja Jyväsjärven rantamilla sekä talvisin luistinradalla, jossa usein saimme ihailia opettajamme Wilhelm Ekelundin kaunoluistelua. Aamuisinkin ennätettiin jäällä pistäytyä. Amandan päivän aamuna, lokakuun 26:ntena, I luokalla ollessani Köyhänlammen jää petti ja putosin jäihin. VII-luokkalai-

nen kotipitäjän poika, Valkeejärven Onni, auttoi minut ylös ja juoksutti kilometrin verran hyvää vauhtia asuntoomme. Sain kuivaa päälle, nautin jotain lämmintä ja klo 9 olin jo koulussa!

Vapunpäivisin harrastettiin Jyväskylän kaduilla ratsastusta. Onnellinen se poika, jonka onnisti saada siihen tarvittava hevonen. Ratsastukseen ottivat osaa myöskin vanhemmat henkilöt; muistan nähneeni lehtori Maconinkin omalla tunnetulla ratsullaan liikkeessä.

Jokatalvisia hevoskilpa-ajoja käytiin halusta seuraamassa, ja niiden malliin järjestettiin poikien keskeiset talviset kilpajuoksutkin. Soikeaksi luotua juoksurataa ei kuitenkaan mitattu, kunkin osanottajan oli erikseen kierrettävä rata, aisoilla vedettävä kelkka perässään. Muistan alaluokilla osallistuneeni yhteen kilpailuun, ja kun minä, joka saavutin neljänneksi parhaan ajan, olin kovin lyhyt varreltani ja muutaman vuoden voittajia nuorempi, niin palkintotuomarit julistivat minut kolmannen palkinnon saajaksi. Mitähän sanonevat nykyajan urheilijat moisesta juoksu- ja palkintojärjestelystä!

Vielä pieni kuva! Jyväskylän nuoressa kaupungissa ei minun kouluajanani ollut ainoatakaan varsinaista parturia, eikä minulla ole käsitystä, missä kaupungin herrat saivat suortuvansa siistityksi; koulun vanha vahtimestari suurine saksineen keritsi useimpien lyseolaisten päät. En tiedä, mikä lienee johtanut hänen kuolemansa jälkeen meidät veljekset harjoittelemaan tätä jaloa taitoa. Yläluokilla leikkasin useiden toverieni hiukset, saaden tavallisesti palkkioksi leivoksen. Tätä ainoata käsityötaitoani olen edelleenkin viljellyt — kuitenkin vain kotitarpeeksi!

Ja lopuksi! Ylioppilaskirjoituksissa joukkomme harveni monin tavoin. Ylioppilaskokelaat läksivät Jyväskylästä Helsinkiin tavallisesti laivateitse Lahteen. Me emme rohjenneet odottaa laivakulun myöhäistä alkua, vaan läksimme varmuuden vuoksi edellisenä iltana hevoskyydillä minulle koulu- matkoiltani tuttua tietä Keuruun, nykyiselle Haapamäen rautatieasemalle ja sieltä edelleen — kohti yliopistoa!